

Suomen kilpailukyky ja sen mittaaminen

10.12.2012

Suomen kilpailukyky on rahaliiton aikana heikentynyt, kun kilpailukyvyllä tarkoitetaan talouden ulkoisen tasapainon edellytyksiä. Avoimen sektorin tuotannon kannattavuus on heikentynyt. Tehdasteollisuuden yksikkötyökustannukset viittaavat suotuisampaan kehitykseen, mutta toimialojen väliset erot hintakehityksessä vähentävät oleellisesti tämän indikaattorin hyödyllisyyttä kilpailukyvyn mittarina.

Vaihtotaseen muuttuminen alijäämäiseksi vuonna 2011 on herättänyt kysymyksen Suomen kilpailukyvystä. Keskimääräiset työkustannukset ovat rahaliiton aikana kasvaneet Suomessa nopeammin kuin monissa muissa maissa. Suomalaisen tuotannon kansainvälisen kilpailukyvyn heikentyminen voisi ainakin osittain selittää, miksi Suomen ulkomaankaupan tase ja sen kautta vaihtotaseen ylijäämät ovat muuttuneet alijäämiksi lähes 20 vuotta kestäneen ylijäämien jakson jälkeen (kuvio 1). Ulkoisen tasapainon ja kilpailukyvyn merkitystä korostavat viime vuosien vaikeat talousongelmat niissä euroalueen maissa, joiden vaihtotaseen alijäämät olivat suuria ennen finanssi-kriisin alkamista.

Kilpailukyvyllä tarkoitetaan eri yhteyksissä eri asioita.¹ Laajimmillaan sillä voidaan viitata ylipäänsä talouden kasvuedellytyksiin ja yritysten toimintaympäristöön vaikuttaviin asioihin. Tässä artikkelissa näkökulma on suppeampi ja kilpailukyvyllä tarkoitetaan talouden ulkoisen tasapainon edellytyksiä. Tällöin kilpailukyvyn paraneminen merkitsee, että ulkomaankaupan ylijää-

¹ Ks. esim. Boltho (1996).

män edellytykset paranevat. Kun kilpailukyky määritellään näin, taloudellisen hyvinvoinnin näkökulmasta ei ole syytä tavoitella mahdollisimman korkeaa tai ”hyvää” kilpailukyvyn tasoa, vaan selaista sopivaa tasoa, joka edesauttaa talouskehityksen vakautta ja tasapainoisuutta.

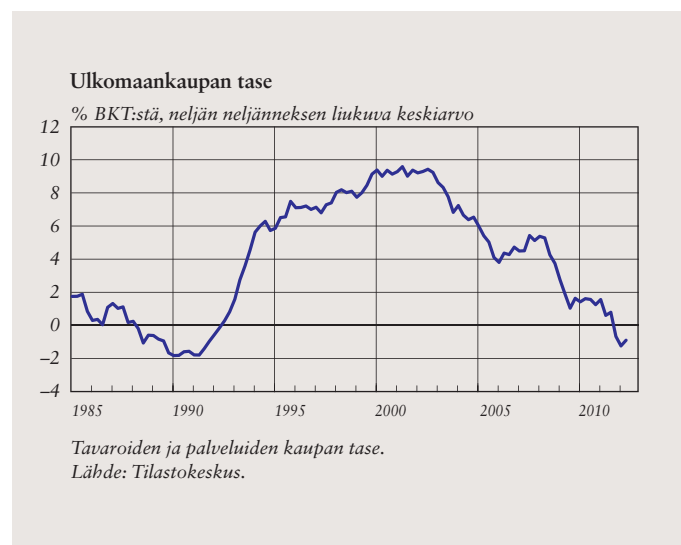
Tässä artikkelissa käsitellään Suomen kilpailukyvyn kehitystä rahaliiton aikana eli vuodesta 1999 lähtien. Artikkelissa käydään läpi, mitä erilaiset kilpailukyvyn mittarit kertovat Suomen ulkoisen tasapainon edellytysten kehityksestä, ja mitkä mittarit ovat Suomen tapauksessa hyödyllisiä.

Kuluttajahintojen kehitys kilpailukyvyn mittarina

Kun tarkastellaan talouden ulkoisen tasapainon edellytyksiä, kilpailukykyä mitataan usein hintojen, kustannusten ja hintasuhteiden avulla.² Yksi esimerk-

² Ks. esim. Turner – Van’t dack (1993).

Kuutio 1.

Lauri Kajanoja
johtava neuvonantaja
rahapolitiikka- ja
tutkimusosasto

ki on kuluttajahintojen keskimääräinen muutos Suomessa muihin maihin verrattuna.

Kilpailukykyä mitattaessa hinnat ja kustannukset suhteutetaan muiden maiden hintojen ja kustannusten kehi-

tykseen. Usein verrataan kotimaan hintoja tai kustannuksia kauppakumppanimaiden painotettuun keskiarvoon saman valuutan määräisesti ilmaistuna, ja vertailumaiden painoina käytetään niiden osuuksia kotimaan ulkomaankaupasta. Yksi tällainen mittari on reaalin kauppapainoinen valuuttaindeksi eli reaalin efektiivinen valuuttakurssi, jossa deflaattorina käytetään kuluttajahintoja (kuvio 2).³

Kuluttajahintojen kehitys ei viittaa siihen, että Suomen kilpailukyky poikkeaisi nyt merkittävästi siitä, mitä se oli vuonna 1999. Viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana kuluttajahintoihin perustuva reaalin valuuttaindeksi on noussut hieman suhteessa nimelliseen. Tämä tarkoittaa, että kuluttajahinta-inflaatio on ollut Suomessa nopeampaa kuin kauppakumppanimaisissa keskimäärin.

Kun kilpailukyvyyn mittaamisessa käytetään kuluttajahintoja, etuna on se, että tiedot niiden kehityksestä ovat saatavissa kattavasti eri maista lyhyen ajan kuluttua. Indikaattorin heikkous ulkoisen tasapainon edellytysten mittarina on se, että kuluttajahintaindeksi kuvaa kotimaassa myytävien kulutushyödykkeiden hintoja, ja niiden kehitys liittyy vain hyvin epäsuorasti talouden avoimen sektorin kustannuksiin.

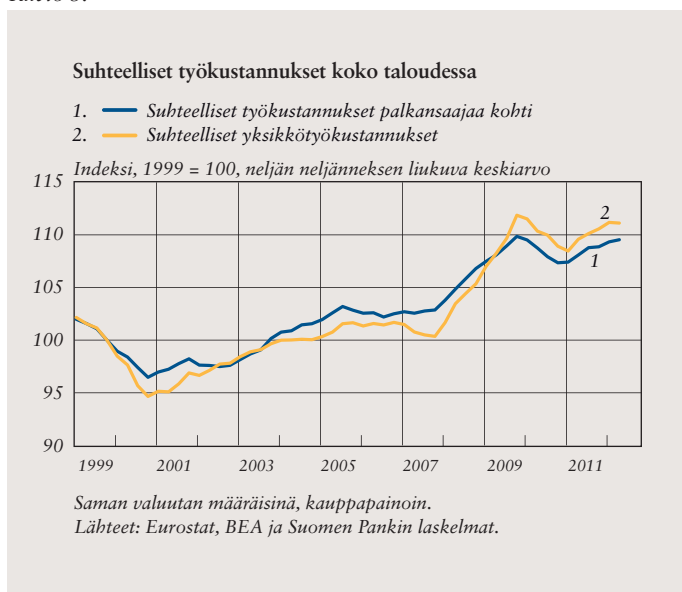
Koko talouden työkustannukset ja yksikkötyökustannukset

Työkustannukset vaikuttavat kilpailukykyyn. Niinpä työkustannuksiin liitty-

Kuio 2.

Kuio 3.

³ Kuviossa esitetään kaksi Suomen Pankin laskemaa euroalueen mailla täydennettyä kilpailukykyindikaattoria: reaalin kuluttajainnoin sekä nimellinen. Näitä indikaattoreita esittelee tarkemmin Kajanoja (2000).

viä suureita käytetään yleisesti kilpailukyvyyn mittaamisessa. Yksi mahdollisuus on verrata suoraan työkustannusten kehitystä eri maissa. Tällöin Suomen palkansaajakorvaukset palkansaajaa kohti suhteutetaan kauppakumppanimaiden vastaavaan kehitykseen (kuvio 3).⁴ Vertailu on jälleen saman valuutan määräinen ja perustuu Suomen ulkomaankaupan maapainoihin. Työkustannusten taso on Suomessa noussut rahaliiton aikana noin 10 % suhteessa kauppakumppanimaiden keskiarvoon. Nousu on ollut jotakuinkin saman verran nopeampaa suhteessa euroalueen keskiarvoon.

Työkustannusten taso nousi Suomessa nopeammin kuin muissa maissa erityisesti vuosina 2008 ja 2009. Tähän vaikuttivat vähän ennen kansainvälisen taantuman alkua solmitut kaksivuotiset työehtosopimukset, joihin sisältyneet palkkojen sopimuskorotukset olivat suuret.

Työkustannukset eivät kuitenkaan anna suoraan kattavaa kuvaa ulkoisen tasapainon edellytyksistä, sillä yritysten toimintaedellytykset muuttuvat jatkuvasti. Siksi työkustannukset kilpailukykyä mitattaessa usein suhteutetaan työn tuottavuuden kehitykseen. Yksikkötyökustannusten kehitys kuvaa, kuinka paljon palkansaajakorvausten summa muuttuu suhteessa tuotannon volyyymiin. Tuotannon volyymin kasvu voi lisätä yritysten tuloja ja sen myötä niiden palkanmaksukykyä.

Verrattuna kauppakumppanimaihin keskimäärin yksikkötyökustannukset ovat Suomessa kasvaneet hieman run-

⁴ Palkansaajakorvauksiin sisältyvät palkat ja palkkiot sekä työnantajan sosiaaliturvamaksut.

saat 10 % vuoden 1999 jälkeen (kuvio 3). Samalla aikavälillä ne ovat kasvaneet suhteessa euroalueen keskiarvoon noin 8 %. Suhteelliset yksikkötyökustannukset suurenevät vuosina 2008 ja 2009 vielä enemmän kuin suhteelliset työkustannukset, sillä työn tuottavuus väheni Suomessa tuntuvasti. Se liittyi teollisuustuotannon pienenemiseen, jonka taustalla olivat sekä kansainvälisen taantuman vaikutukset Suomen vientiin että elektroniikkateollisuuden erityisongelmat. Työn tuottavuus väheni, kun työntekijöiden määrä ei pienentynyt samassa suhteessa kuin tuotannon määrä.

Tehdasteollisuuden kilpailukyvyyn mittaamisen ongelmista

Edellä esitetyt kilpailukyvyyn mittarit perustuvat talouden kaikkien toimialojen yhteenlaskettuun kehitykseen. Suoremmin ulkoisen tasapainon edellytyksiä kuvaa kehitys talouden avoimella sektorilla, jolla tarkoitetaan vientituotantoa ja tuonnin kanssa kilpailevaa tuotantoa. Usein tässä yhteydessä tarkastellaan tehdasteollisuuden kehitystä. Suomessa tehdasteollisuuden osuus tavaroiden ja palveluiden koko viennistä on noin 80 %.

Kilpailukyvyyn mittarina käytetään usein tehdasteollisuuden yksikkötyökustannuksia suhteessa muiden maiden vastaaviin kustannuksiin. Tätä mittaria on helppo tulkita silloin, kun vertailtujen maiden teollisuuden rakenteissa ei ole suuria eroja. Ääriesimerkkinä voidaan tarkastella tilannetta, jossa kaikkien maiden välillä käytäisiin kauppaa vain yhdellä tasalaatuisella tuotteella, jolla olisi yksi hinta kansainvälisillä markkinoilla. Tällöin hyvät edellytykset

Suomessa tehdasteollisuuden yksikkötyökustannusten kehitys kauppakumppanimaihin verrattuna on poikkeuksellisen vaikeasti tulkittava kilpailukyvi-indikaattori.

kansainvälisessä kilpailussa olisi luonnollisesti maalla, jonka yksikkötyökustannukset olisivat pienet, kun lisäksi oletetaan, että tuotannossa tarvittavien välituotteiden hinnat olisivat kaikissa maissa samat. Tällöin yksikkötyökustannukset kuvaisivat suoraan tuotannon kannattavuutta.

Todellisuudessa teollisuuden rakenteissa on suuria maakohtaisia eroja. Yksikkötyökustannusten hyödyllisyys kilpailukyvi-indikaattorina on vähäinen silloin, kun hintojen kehitys vaihtelee voimakkaasti toimialojen välillä ja poikkeavan hintakehityksen toimialojen osuus on kotimaassa erityisen suuri. Tällöin maiden väliset erot tuotannon volyymin kehityksessä poikkeavat voimakkaasti eroista tuotannon arvon kehityksessä. Siinä tapauksessa suhteelliset yksikkötyökustannukset eivät kuvaa luotettavasti avoimen sektorin tuotannon kannattavuuden kehi-

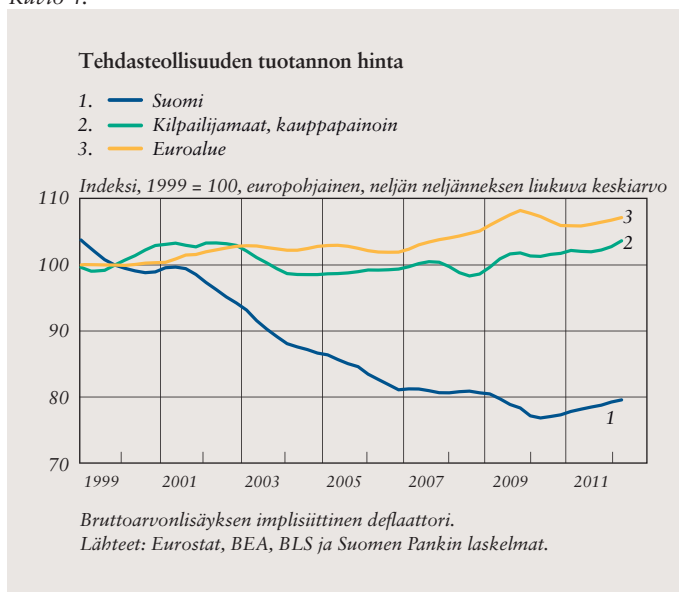
tystä. Tuotannon volyymin kasvu ei välttämättä lisää yrityksen palkanmaksukykyä, jos tuotteista saatava hinta alenee.

Suomessa tehdasteollisuuden yksikkötyökustannusten kehitys kauppakumppanimaihin verrattuna on poikkeuksellisen vaikeasti tulkittava indikaattori. Se ei kuvaa hyödyllisellä tavalla kilpailukyviin kehitystä. Tämä johtuu siitä, että Suomen teollisuudessa erityisen suuri osuus on ollut kahdella sellaisella toimialalla, joilla hintojen kehitys on poikennut hyvin paljon muiden toimialojen kehityksestä. Nämä toimialat ovat elektroniikkateollisuus ja paperiteollisuus. Näillä aloilla tuotteiden hintakehitys on rahaliiton aikana ollut poikkeuksellisen heikkoa.

Suomen tehdasteollisuuden arvonlisäyksen arvo onkin pienentynyt nopeasti suhteessa sen volyymiin. Tämä tarkoittaa, että tehdasteollisuuden arvonlisäyksen hinnan kehitys on Suomessa ollut poikkeuksellisen heikkoa: hinnan lasku on rahaliiton aikana ollut noin ¼ suhteessa kauppakumppanimaihin ja euroalueen keskiarvoon (kuvio 4).

Tärkein yksittäinen syy tehdasteollisuuden poikkeavaan hintakehitykseen on liittynyt elektroniikkateollisuuden tuotteiden hintoihin. Elektroniikkateollisuuden tapauksessa myyntihintoja kuvaavat hintaindeksit alenevat, koska indekseissä otetaan huomioon tuotteiden ominaisuuksien muutokset. Hintaindeksit laaditaan siten, että tuotteiden ominaisuuksien paraneminen alentaa tilastoissa näkyviä hintoja. Jos siis tuotteiden kappalehinta pysyy ennallaan mutta ominaisuuden paranevat, tilas-

Kuvio 4.

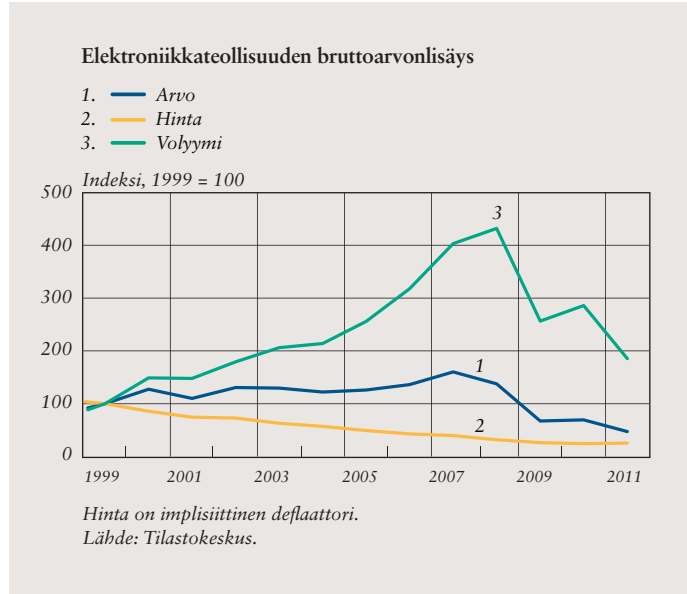
toissa näkyvä hinta laskee. Tuotteiden ominaisuuksien paraneminen merkitsee samalla sitä, että tuotannon tilastoitu volyyymi kasvaa tuotannon arvoon verrattuna. Volyymin muutos lasketaan tilastoja laadittaessa niin, että yrityksistä saatuihin tietoihin perustuvasta tuotannon arvon muutoksesta vähennetään tilastoviranomaisten laatiman hintaindeksin muutos.

Hintaindeksien laatimistavan seuraukset tulevat esiin tarkasteltaessa Suomen elektroniikkateollisuuden tuotantoa (kuvio 5). Sen arvo kasvoi vuodesta 1999 vuoteen 2008 noin 40 %. Samalla aikavälillä tuotannon hintaindeksi pieneni yhteen kolmasosaansa. Niinpä tuotannon volyyymi enemmän kuin nelinkertaistui.

Elektroniikkateollisuuden tuotannon volyymin kehitys ei siten ole merkinnyt alan yritysten tulovirran vastaavaa kehitystä. Volyymin kasvu on kuvannut lähinnä tuotteiden ominaisuuksien paranemista, mikä on puolestaan hyödyttänyt niiden pääosin ulkomaalaisia ostajia. Tällainen hintaindeksin laskuun liittyä tuotannon volyymin kasvu pienentää yksikkötyökustannuksia, mutta kilpailukykyä se ei paranna.⁵

⁵ Suomen tehdasteollisuuden poikkeuksellinen hintakehitys on syytä ottaa huomioon, kun tehdään johtopäätöksiä muidenkin taloustilastojen kehityksestä. Yksikkötyökustannusten lisäksi tämä hintakehitys on näkynyt tuntuvasti mm. ulkomaankaupan vaihtosuhteessa ja bruttokansantuotteen volyymissä. Suomen vaihtosuhte on heikentynyt kansainvälisessä vertailussa poikkeuksellisen paljon. Tämä on merkinnyt, että BKT:n volyymin kasvu ei ole täysimittaisesti kasvattanut tuloja Suomessa. Reaalinen kansantulo kasvoi vuodessa keskimäärin runsaat 0,5 prosenttiyksikköä vähemmän kuin BKT:n volyyymi vuosina 1999–2011. Euroalueen maissa vastaava ero oli keskimäärin vajaat 0,2 prosenttiyksikköä, mikä johtui ulkomaankaupan vaihtosuhteen suotuisammasta kehityksestä.

Kuvio 5.

Tehdasteollisuuden yksikkötyökustannuksiin liittyvä tulkinnallinen ongelma koskee myös edellä esitettyä kehitystä koko taloudessa. Siinä sen merkitys on kuitenkin pienempi kuin tehdasteollisuuteen perustuvassa vertailussa. Tämä johtuu siitä, että voimakkaasti poikkeavan hintakehityksen toimialojen osuus Suomen koko taloudessa on pienempi kuin niiden osuus tehdasteollisuudessa.⁶

Tilastojen laatiminen ei ole kansainvälisesti täysin yhdenmukaista, ja eri maiden tilastoviranomaiset voivat käsitellä tuotteiden ominaisuuksien muuttumista eri tavoin hintaindeksejä laatiessaan. Tämä kasvattaa entisestään

⁶ Poikkeava suhteellisten hintojen kehitys voidaan ottaa huomioon koko taloutta koskevassa tarkastelussa käyttämällä yksikkötyökustannusten muodostamisessa tuotannon volyymin muutoksen sijasta sen ns. vaihtosuhtekorjattua muutosta. Tällaisen vertailun mukaan Suomen koko talouden yksikkötyökustannukset ovat kasvaneet euroalueen keskiarvoon verrattuna rahaliiton aikana jotakuinkin 5 prosenttiyksikköä enemmän kuin tavanomaisen yksikkötyökustannusvertailun mukaiset 8 %.

yksikkötyökustannuksiin liittyvää tulkintaongelmaa hintakehityksen poike-
tessa toimialojen välillä. Vaikka tuotteiden yksikköhinnat ja ominaisuudet sekä tuotannon arvo kehittyisivät kahdessa maassa samalla tavalla, voivat erot hintaindeksien laadinnassa johtaa erilaisiin tilastoituihin tuotannon volyymin muutoksiin.

Tuotannon arvo kertoo enemmän

Kun halutaan välttää yksikkötyökustannuksiin liittyviä tulkintaongelmia, työkustannusten muutos voidaan kilpailukykyä mitattaessa suhteuttaa tuotannon volyymin muutoksen sijasta tuotannon arvon muutokseen.⁷ Tällöin saadaan avoimen sektorin tuotannon kannattavuutta kuvaava indikaattori, jonka tulkittamista toimialojen väliset

⁷ Tällaisen kilpailukykyyn indikaattorin ominaisuuksista suhteessa muihin indikaattoreihin, ks. esim. Turner – Van’t dack (1993), Lipschitz – McDonald (1992) sekä Pekkarinen – Peura (1984).

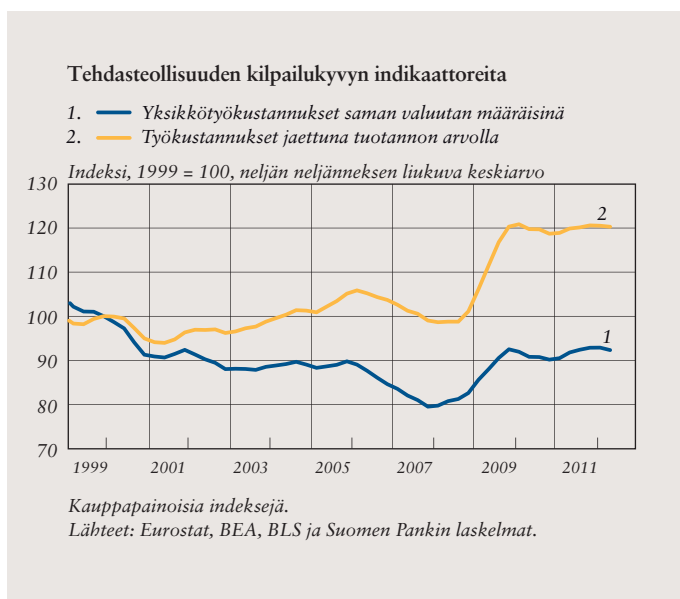
erot hintakehityksessä eivät vaikeuta. Indikaattorissa näkyvät työn tuottavuuden lisäksi myös myyntihintojen ja väli-
tuotteiden hintojen kehityksen vaikutukset avoimen sektorin tuotannon toimintaedellytyksiin.

Kuviossa 6 esitetään tehdasteollisuuden työkustannusten kehitys suhteessa tuotannon volyymiin ja arvoon.⁸ Kumpikin esitetään kauppakumppanimaiden vastaavaan kehitykseen verrattuna. Tuotannon volyymiin suhteutetut työkustannukset eli yksikkötyökustannukset ovat laskeneet rahaliiton aikana noin 10 % kauppakumppanimaiden keskiarvoon nähden. Tämä on kuitenkin liittynyt ennen kaikkea tuotannon volyymin vahvaan kasvuun ja sitä kautta Suomen teollisuuden tuottamien tuotteiden hintojen poikkeuksellisen heikkoon kehitykseen. Tuotannon arvo ei ole kehittynyt yhtä suotuisasti. Tuotannon arvoon suhteutetut työkustannukset ovat rahaliiton aikana kasvaneet noin 20 % verrattuna kauppakumppanimaihin. Kilpailukykyistä näin saatava kuva on siten huomattavasti heikompi kuin yksikkötyökustannusten antama.

Suomen tehdasteollisuuden kehityksen suhteuttaminen euroalueen keskiarvoon tuottaa suunnilleen saman tuloksen kuin Suomen ulkomaankaupan painoihin perustuva vertailu tärkeimpiin kauppakumppanimaihin. Tehdasteollisuuden yksikkötyökustannukset ovat rahaliiton aikana supistuneet noin 10 % suhteessa euroalueen keskiarvoon, mutta arvonlisäyksen arvoon suhteutetut työkustannukset ovat samaan aikaan kasvaneet noin 20 %.

⁸ Tuotannolla tarkoitetaan tässä bruttoarvonlisäystä.

Kuvio 6.

Tehdasteollisuuden kannattavuuden muutoksiin voi vaikuttaa sen sisäinen rakennemuutos. Kannattavuutta voivat heikentää sekä kehitys tehdasteollisuuden kullakin alatoimialalla että heikomman kannattavuuden alatoimialojen osuuden kasvu. Suomessa rakennemuutoksen merkitys ei rahaliiton aikana ole ollut suuri. Kun vertailu kauppakumppanimaihin tehdään erikseen tehdasteollisuuden 13 alatoimialalle, havaitaan, että vuosien 1999 ja 2010 välillä tapahtuneesta kannattavuuden 19 prosentin heikkenemisestä vain 1 prosenttiyksikkö selittyi rakennemuutoksella.

Miksi tehdasteollisuuden kannattavuus on heikentynyt?

Tehdasteollisuuden Suomessa tapahtuvan tuotannon kannattavuuden heikkeneminen suhteessa kauppakumppanimaihin selittyi sekä muita maita nopeamman palkkojen nousuvauhdin että tuotannon arvon muita maita heikomman kehityksen kautta. Tuotannon arvo kasvoi nopeasti vuoden 2008 alkuun saakka, mutta on sen jälkeen supistunut tuntuvasti. Huonoon kehitykseen on useita syitä. Yhtenä syynä ovat viime vuosien heikon kansainvälisen talouskehityksen vaikutukset Suomen vientiteollisuuteen. Taustalla ovat myös elektroniikkateollisuuden ja paperiteollisuuden erityisongelmat. Lisäksi tuotannon arvon kehitystä ja sitä kautta kannattavuutta on heikentänyt tehdasteollisuuden välituotekäytön kustannusten kasvu.⁹

⁹ Tehdasteollisuuden välituotepanoskäytön kustannuskehitystä käsittelevät tarkemmin Mankinen ym. (2012).

Tehdasteollisuuden käyttämien välituotteiden hinnat ovat viime vuosina nousseet, ja tämän nousun taustalla on osin kotimainen kustannuskehitys. Työkustannusten tason nousu on Suomessa ollut viime vuosina tehdasteollisuuden ulkopuolella nopeampaa kuin tehdasteollisuudessa. Kauppakumppanimaihin verrattuna työkustannusten taso on Suomessa noussut erityisen nopeasti juuri monilla niistä toimialoista, jotka tuottavat pääosan Suomen tehdasteollisuuden kotimaisista välituotepanosista.¹⁰

Suomen tehdasteollisuuden poikkeuksellinen hintakehitys on johtunut lähinnä elektroniikkateollisuuden ja paperiteollisuuden suuresta osuudesta Suomen tehdasteollisuudessa, kuten edellä todettiin (kuvio 4). Näillä kahdella toimialalla heikon hintakehityksen taustat ovat erilaiset. Elektroniikkateollisuuden poikkeavaa hintakehitystä selittää alan nopea tekninen kehitys yhdessä hintaindeksien laatimistavan kanssa (kuvio 5). Paperiteollisuudessa heikon hintakehityksen taustalla on puolestaan pitkälti kysynnän huono kehitys niissä tuoteryhmissä, joihin Suomen paperiteollisuus on erikoistunut.

Näkökohtia Suomen kilpailukyvyn mittaamisessa

Jos elektroniikkateollisuuden ja paperiteollisuuden tuotannon viime vuosina nähty supistuminen on pitkäaikaista, Suomen tehdasteollisuuden hintakehitys tuskin enää lähivuosina poikkeaa

¹⁰ Nämä toimialat ovat seuraavat: kuljetus ja varastoitus, maa- ja metsätalous, kauppa, ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta, informaatio ja viestintä, energiahuolto sekä hallinto- ja tukipalvelut.

Tehdasteollisuuden kannattavuuden heikkenemisellä on useita syitä.

kauppakumppanimaiden kehityksestä yhtä merkittävästi kuin aiemmin. Tämä tarkoittaa, että tehdasteollisuuden yksikkötyökustannusten tarkastelu Suomen kilpailukyvyn indikaattorina tulee aiempaa mielekkäämmäksi. On kuitenkin syytä huomata, että kilpailukykyä mitattaessa tarkastellaan tavallisesti indikaattorien kehitystä edellisten 10–20 vuoden aikana. Siten tehdasteollisuuden yksikkötyökustannusten käyttäminen Suomen kilpailukyvyn indikaattorina on harhaanjohtavaa vielä useiden vuosien ajan.

Suomen kilpailukyvyn kehityksen tarkastelu sekä suhteessa kauppakumppanimaihin laajasti että euroalueen keskiarvoon on hyödyllistä. Kilpailukyvyn mittaaminen suhteessa kauppakumppanimaihin laajasti tarjoaa kattavaa tietoa ulkoisen tasapainon kehityksen edellytyksistä. Niihin lukeutuvat euron ulkoisen arvon vaihtelut. Toisaalta kilpailukyvyn muuttuminen euroalueen keskiarvoon verrattuna merkitsee kehitystä, jota euron ulkoisen arvon muutokset eivät voi kumota. Kilpailukyvyn tuntuva heikkeneminen rahaliiton sisällä edellyttäisi korjautukseen sellaisia talouden sopeutumismekanismeja, joihin voi liittyä mm. työttömyyden merkittävä lisääntyminen. Tällaisen sopeutumisen vaikeudesta kertovat eräiden euroalueen maiden viimeaikaiset talousongelmat.

Kilpailukyvyn mittarit ja ulkoinen tasapaino eri maissa

Kansainvälisen vertailun perusteella näyttää siltä, että Suomi ei ole ainoa maa, jossa tehdasteollisuuden suhteellisten yksikkötyökustannusten käyttämi-

nen kilpailukyvyn indikaattorina on harhaanjohtavaa. Tämä johtopäätös voidaan tehdä tarkastelemalla ulkomaankaupan taseen ja kahden eri kilpailukyvyn indikaattorin kehitystä 18 maassa (kuviot 7 ja 8).¹¹ Kuvioista 7 ja 8 käy ilmi muuttujien kehitys vuosien 1999 ja 2011 välillä, ja kukin havaintokuva kehitystä yhdessä maassa.

Toisin kuin voisi odottaa, suurempaan tehdasteollisuuden yksikkötyökustannusten kasvuun kuin muissa maissa ei tyypillisesti ole liittynyt maan ulkomaankaupan tasapainon heikkeneminen. Kuviossa 7 esitetyissä havainnoissa muuttujien välinen korrelaatiokerroin on 0,00.

Sen sijaan tuotannon arvoon suhteutettujen työkustannusten muutos tehdasteollisuudessa korreloi vahvasti ulkomaankaupan tasapainon kehityksen kanssa (kuvio 8). Ulkoinen tasapaino on heikentynyt monissa niistä maista, joissa tehdasteollisuuden työkustannukset ovat kasvaneet verrattuna tuotannon arvoon. Korrelaatiokerroin on tässä tapauksessa –0,81.

Maakohtaisia havaintoja kuvioiden 7 ja 8 välillä erottaa ainoastaan tehdasteollisuuden hintakehitys kussakin maassa. Toimialojen väliset erot hintakehityksessä näyttävät siten tekevän tehdasteollisuuden yksikkötyökustannuksista harhaanjohtavan kilpailukyvyn indikaattorin ei vain Suomessa vaan yleisemminkin.

Kuviossa 3 esitettyjen koko taloutta koskevien indikaattorien yhteys

¹¹ Kuvioissa esitetään kehitys seuraavissa maissa: Alankomaat, Espanja, Irlanti, Iso-Britannia, Italia, Itävalta, Kreikka, Ranska, Ruotsi, Saksa, Slovakia, Slovenia, Suomi, Tanska, Tšekki, Unkari, Viro ja Yhdysvallat.

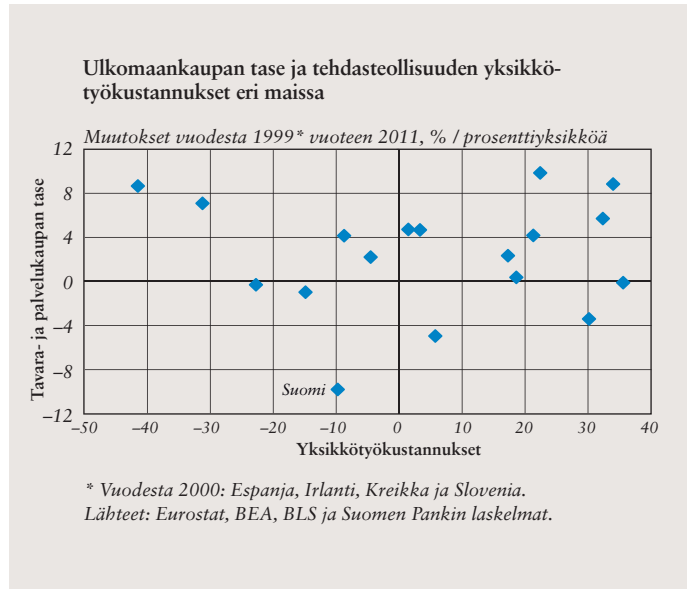
talouden ulkomaankaupan tasapainon kehitykseen näyttää olevan vielä heikompi kuin tehdasteollisuuden yksikkötyökustannusten. Ulkomaankaupan tasapainon muutoksen korrelaatio työkustannusten kehityksen kanssa on +0,52 ja yksikkötyökustannusten kehityksen kanssa +0,40, kun tarkastellaan samaa aikaväliä ja lähes samaa maa-joukkoa kuin kuvioissa 7 ja 8.

Edellä esitetyissä vertailuissa käytetään suurimmaksi osaksi perinteisten teollisuusmaiden tietoja. Joukossa on kuitenkin myös Euroopan unioniin vuonna 2004 liittyneitä maita. Näiden maiden poistaminen vertailusta ei sanottavasti muuta tehdasteollisuutta koskevia tuloksia. Koko taloutta koskevien indikaattorien korrelaatioita ulkomaankaupan tasapainon kanssa ne sen sijaan muuttavat jonkin verran. Kun tarkastelu rajataan perinteisiin teollisuusmaihin, on korrelaatiokerroin koko talouden yksikkötyökustannusten osalta -0,05.

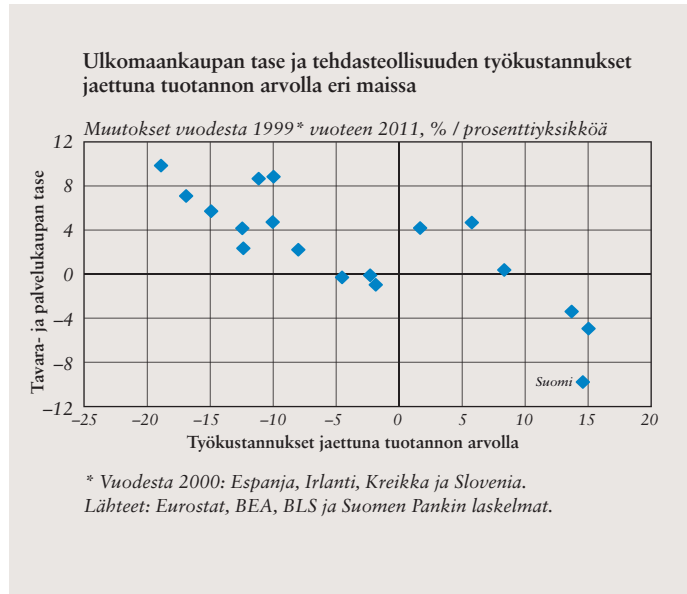
On syytä huomata, että tässä esitetyt korrelaatiokertoimet tarjoavat vain yhden näkökulman eri indikaattorien kykyyn kuvata kansainvälisen kilpailukyyn kehitystä. Jos tarkasteluun otettaisiin mukaan lisää muuttujia, johtopäätökset voisivat olla erilaiset. Ne voisivat olla erilaiset myös silloin, jos ei tarkasteltaisi korrelaatioita muuttujien samanaikaisen kehityksen osalta vaan ulkomaankaupan tasapainon myöhempää kehitystä koskevaa eri indikaattorien ennustekykyä.

Eri indikaattorien merkitystä arvioitaessa oleellista on myös se, että näiden indikaattorien tarjoama näkökulma kilpailukyyn kehitykseen on

Kuvio 7.

Kuvio 8.

erilainen ja että indikaattorit voivat olla toisiaan täydentäviä. Esimerkiksi suhteelliset työkustannukset kuvaavat yhtä kilpailukyyn taustatekijää, kun taas yksikkötyökustannukset ja tuotannon

kannattavuus sisältävät muutakin talouden ulkoisen tasapainon kehitykseen liittyvää tietoa. Jos esimerkiksi Suomen teollisuuden tuotteiden kysyntä ulkomailla vähenee kuluttajien mieltymysten muuttumisen takia, se näkyy yksikkötyökustannuksissa ja kannattavuudessa, elleivät työntekijöiden määrä ja muut kustannustekijät heti sopeudu samassa suhteessa kysynnän heikkenemisen kanssa.

Johtopäätöksiä

Suomen kilpailukyky on rahaliiton aikana heikentynyt, kun kilpailukyvyllä tarkoitetaan talouden ulkoisen tasapainon edellytyksiä. Kilpailukyky heikkeni tuntuvasti vuosina 2008 ja 2009 eikä ole sittemmin kohentunut. Tähän viittaavat keskeiset Suomen kilpailukykyä kuvaavat indikaattorit. Tehdas-teollisuuden yksikkötyökustannusten

kehitys viittaa suotuisampaan kehitykseen, mutta toimialojen väliset erot hintakehityksessä vähentävät oleellisesti tämän indikaattorin hyödyllisyyttä kilpailukyvyyn mittarina.

Suomen ulkomaankaupan tasapainon heikkeneminen vuosituuhannen vaihteen jälkeen on ollut seurausta useista eri taustatekijöistä.¹² Kauppakumppanimaiden keskiarvoa nopeampi työkustannusten tason nousuvauhti on niistä yksi. Kilpailukyky on joka tapauksessa aiempaa huonompi ja avoimen sektorin tuotannon kannattavuus heikentynyt. Tämä viittaa siihen, että ulkomaankaupan tasapainon paranemisen ja avoimen sektorin työllisyyden kasvun edellytykset eivät nyt ole hyvät.

Asiasanat: kilpailukyky, yksikkötyökustannukset, vaihtotase, vaihtosuhte

¹² Kajanoja (2012).

Kirjallisuus

Boltho, Andrea (1996) The assessment: International competitiveness. *Oxford Review of Economic Policy*, vol. 12, nr. 3, s. 1–16.

Kajanoja, Lauri (2000) Suomen Pankin laskemat uudet kilpailukyindikaattorit. *Euro & talous* 1/2000, s. 13–17.

Kajanoja, Lauri (2012) Suomen vaihtotaseen heikkeneminen. *BoF Online* 12/2012. Suomen Pankki.

Lipschitz, Leslie – McDonald, Donough (1992) Real exchange rates and competitiveness. *Empirica*, vol. 19, nr. 1, s. 37–69.

Mankinen, Reijo – Nikula, Nuutti – Rantala, Olavi (2012) Kustannuskilpailukyyn mittausmenetelmien uudistaminen. *Valtioneuvoston kanslian raportteja* 3/2012.

Pekkarinen, Jukka – Peura, Tapio (1984) Hintakilpailukyyn käsite ja mittaaminen. *Suomen Pankin julkaisuja* A:58.

Turner, Philip – Van’t dack, Jozef (1993) Measuring international price and cost competitiveness. *BIS Economic Papers* nr. 39.

